

IVN-MEDEDELINGEN JULI 2017, NR. 22

In deze aflevering:

+ Komende evenementen

- ++ Activiteiten Zuid-Afrika Huis
- ++ 'Oude bekenden': symposium afscheid Ton van Strien

+ Varia

- ++ Pas verschenen (I): *De Parelduiker* over Gerrit Komrij
- ++ Pas verschenen (II): Halbertsma's commentaar op Hemsterhuis
- ++ Pas verschenen (III): Brieven van Jacob en Wilhelm Grimm aan Nederlandse en Belgische geleerden
- ++ Pas verschenen (IV): *Helmerts herdacht*
- ++ Schemerarchieven (22)
- ++ De werkbank (22)

1. KOMENDE EVENEMENTEN

1.1. Activiteiten Zuid-Afrika Huis

[ingezonden mededeling van Corine de Maijer, Z.-Afr. Huis, Amsterdam]

De dramatische schipbreuk van de Sao José in 1794 door Diana Ferrus

Diana Ferrus (1953) is een Zuid-Afrikaanse schrijfster, dichtster en voordrachtskunstenaar die in haar werk uitdrukking geeft aan haar gemengde Khoisan- en slavenachtergrond. Ze studeerde sociologie, bedrijfspsychologie en vrouwenstudies aan de Universiteit van Wes-Kaapland en schreef een scriptie over zwarte vrouwenschrijvers in het Afrikaans. Ze publiceerde twee dichtbundels, *Ons kom vandaan* (2006) en *I've Come To Take You Home* (2010), evenals een groot aantal verspreide gedichten en verhalen. Ook maakte ze de CD *Ansela van de Caab* (2006). Diana Ferrus is ook een belangrijke gemeenschapsleider. Met haar schrijfcursussen helpt ze andere zwarte Afrikaanstalige schrijfsters om hun talent te ontwikkelen. Ferrus was in 2003 een van de finalisten in de Zuid-Afrikaanse Vrou van die jaarcompetitie, werd in 2006 op het Klein Karoo Nasionale Kunstefees onderscheiden met de Afrikaans Onbeperk-prys vir Vernuwende Denke en ontving in 2012 de

Inaugural Mbokodo Award for Poetry. In 2005 trad ze op tijdens het Winternachtenfestival in Den Haag en toerde ze samen met andere schrijvers over de Nederlandse Antillen. In datzelfde jaar bezocht ze Noord- en Zuid-Korea, waar ze deelnam aan het Internationale Poëziefestival voor Wereldvrede. In 2006 deed ze mee met het Africa Live Festival in Duitsland en in 2009 toerde ze, opnieuw met het Winternachtenfestival, door Marokko en Turkije. In 2015 werkte ze mee aan de Nelson Mandeladag op het Kwaku-festival in de Amsterdamse Bijlmer.

Diana Ferrus verwierf grote bekendheid met het gedicht 'I've Come To Take You Home'. In dit gedicht, geschreven in een vlaag van heimwee tijdens haar studietijd in Utrecht (Nederland), richt Ferrus zich tot Sara Baartman, 'de Hottentot Venus', een Khoisan-vrouw uit de Oost-Kaap die rond 1800 schaamteloos tentoongesteld werd in theaters en op kermessen in Groot-Brittannië en Frankrijk. Na haar dood werd haar lichaam door wetenschappers ontleed en op sterk water gezet. Haar stoffelijke resten belandden in het depot van een Frans museum. Hierin kwam pas verandering toen een Franse parlementariër Diana Ferrus' gedicht ontdekte en het gebruikte tijdens zijn pleidooi in het parlement om Sara Baartman naar huis te laten terugkeren. Dat gebeurde, en op 9 augustus 2002 werd Sara Baartmans lichaam tijdens een eervolle ceremonie in de Gamtoosvallei, dichtbij haar geboortegrond, begraven.

Tijdens haar bezoek aan het Zuid-Afrikahuis zal Diana Ferrus vertellen over de schipbreuk van het schip Sao José, dat in 1794 met zo'n vijfhonderd slaven aan boord voor de Kaapse kust is vergaan. Het wrak werd al in de jaren tachtig ontdekt, maar pas in 2015 kwam vast te staan dat het hier niet om een Nederlands koopvaardijship ging, maar om het verloren gewaande Portugese slavenschip. Ook zal Diana Ferrus gedichten voordragen en spreken over de toestand in Zuid-Afrika, vroeger en nu. Als een unieke toevoeging tot het programma zullen Xiomara Gonzalez en Menno van Dijk, twee vrienden van Zuid-Afrika die onder de indruk waren van dit bijzondere verhaal, een kort filmportret vertonen over Ferrus' betrokkenheid bij de historische Sara Baartman.

Wanneer: dinsdag 27 juni, 19.30 uur, voordracht en korte film

Waar: Zuid-Afrika Huis, Keizersgracht 141-C, Amsterdam

Reserveren: evenementen@zuidafrikahuis.nl

Toegang: € 5,-

Zaal open: 19.00 uur / aanvang 19.30 uur

Leeskring Zuid-Afrikahuis

Lon Veering bespreekt *Die donker god* van Fransi Phillips

Wanneer: dinsdag 26 september, 19.00 uur koffie, 19.30 uur aanvang

Waar: Zuid-Afrikahuis, Keizersgracht 141-c, 1015 CK Amsterdam

Toegang: € 2,50

Aanmelden: tel. 020-6249318 of per e-mail: bibliotheek@zuidafrikahuis.nl

1.2. 'Oude bekenden': symposium afscheid Ton van Strien

[ingezonden mededeling van Roel Zemel, VU Amsterdam]

Aan het eind van dit collegejaar nemen wij afscheid van Ton van Strien als docent Oudere Nederlandse Letterkunde aan de VU. Uiteraard laten we die gebeurtenis niet ongemerkt voorbij gaan: we zullen Ton feestelijk uitzwaaien met een klein symposium.

(Oud)collega's, studenten, (oud)studenten en familie en vrienden zijn van harte uitgenodigd voor dit afscheid: noteert u alvast de datum! Ook als u geen gelegenheid hebt het (hele) symposium bij te wonen, bent u uiteraard nog steeds hartelijk welkom op de borrel.

Met vriendelijke groet,

Johan Koppenol & Nelleke Moser

Symposium 'Oude bekenden?'

De historische letterkunde heeft de mooie maar lastige taak het verre verleden toegankelijk - en liefst ook genietbaar - te maken voor een hedendaags publiek. Dat vraagt om het overbruggen van grote afstanden: in taal, in levensbeschouwing, in wetenschap, in humor, enz. Het vak heeft daarvoor allerlei hulpmiddelen tot zijn beschikking, van gedetailleerd woord- en zaakcommentaar, tot historische overzichten en wetenschappelijke studies, tot en met levendige voordracht en spel. Dat alles helpt ons om het verleden naar ons toe te halen – maar toch... Elke vakgenoot is zich uiteraard bewust van de principiële vaststelling dat het verleden nooit echt gekend kan worden, maar ook met die aanname rest de vraag hoe dicht we kunnen komen bij de schrijvers en schrijfsters uit het verleden. Om ze werkelijk te leren kennen is meer nodig dan een woordenboek. Het is kenmerkend voor Ton als docent en onderzoeker dat hij zowel een groot gevoel heeft voor de afstand die ons scheidt van de zeventiende eeuw, als bij tijd en wijle met een enkele rake opmerking de kloof weet te dichten.

Om die reden zullen tijdens een kort symposium een aantal vakgenoten reflecteren op de vraag in hoeverre we de auteurs die we bestuderen ook werkelijk kennen, of kunnen kennen. Dat doen ze in een enkele korte lezingen van 15 minuten en in flitspresentaties van 5 minuten. Sprekers: *Lieke van Deinsen, Nina Geerdink, Lia van Gemert, Johan Koppenol, Ad Leerintvoelt, Olga van Marion, Nelleke Moser, Els Stronks* - en natuurlijk *Ton van Strien*: hij heeft het laatste woord.

Dus: een mooie middag, ook als reünie voor de alumni van de oude opleiding.

Programma:

14.30 – inloop met koffie en thee

15.00 – start: korte lezingen en flitspresentaties rond het thema van het symposium ‘Oude bekenden?’

ca. 16.45-18.00 – borrel

Wanneer: vrijdag 30 juni

Waar: [Hoofdgebouw VU](#), De Boelelaan 1105 Amsterdam, zaal 14A-33

==> Kijk ook altijd even in [Neerlandistiek](#) (het vroegere Neder-L)

2. VARIA

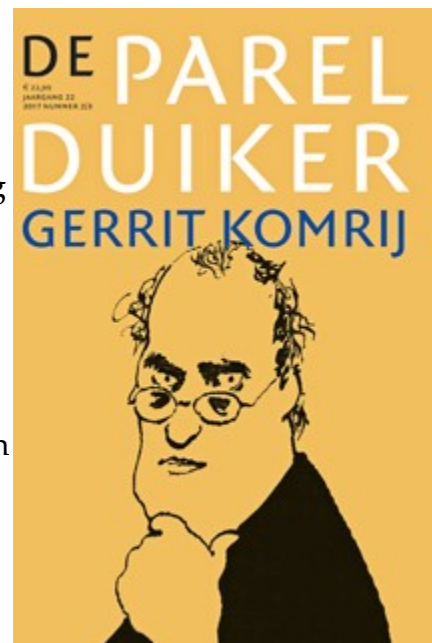
2.1. Pas verschenen (I): *De Parelduiker* over Gerrit Komrij

[ingezonden mededeling van Hein Aalders, Uitgeverij Aalders, Amsterdam]

De nieuwe [Parelduiker](#) is deze keer dubbeldik gewijd aan Gerrit Komrij. Op 5 juli wordt zijn vijfde sterfdag herdacht, o.a. met de uitgave van zijn onbekende debuutroman [De lange oren van Midas](#) en met een speciale aflevering van *De Parelduiker*.

Gerrit Komrij

Op 5 juli 2017 is Gerrit Komrij vijf jaar geleden overleden. Hij wordt al een half decennium zeer node gemist, wellicht het meest als commentator en duider van de vele wanen en waanzinnigheden van deze zonder hem wel erg duistere en humorloze tijden. Of het nu ging om migranten, populisme, homoknuffelarij versus anti-homogeweld, cultuurafbraak, de treurbuis, politici, islamitisch radicalisme, de neergang van de PvdA of het verraad van zijn generatie – Komrij drong door tot de kern van kwesties. Dat deed hij in zijn hoedanigheden van ‘woordvoerder van niemand’ en ‘kleinst mogelijke mondige minderheid’ op strikt persoonlijke titel door dwars tegen de tijdgeest en de communis opinio in te gaan.

Die averechtse houding kenmerkte het volledige, vrijwel onafzienbare oeuvre dat hij in bijna een halve eeuw produceerde als dichter, columnist, essayist, criticus, toneelschrijver, romancier, vertaler en bloemlezer. Voor een eindbalans of een geconsolideerde verlies- en winstrekening is het nog te vroeg. Maar in dit dubbelnummer worden wel de verschillende kanten van zijn veelzijdige oeuvre en

persoonlijkheid getoond. Zoals zijn relaties met de Zuid-Afrikaanse literatuur, het toneel- en vertaalwerk waarmee hij eerst hemelhoge roem vergaarde maar daarna veel kritiek te verduren kreeg, zijn gevreesde en vileine televisiekritieken, de talloze bloemlezingen, de botsing met J. Bernlef, zijn rol als homo-activist en zijn rol als Dichter des Vaderlands en inspirator van collega-dichters van toen en nu. Voorts biedt dit nummer inkijkjes in Komrij-antiquariaatscatalogi en in zijn papieren geheugen. Een gevarieerde en kleurrijke verkenning van het Komrijk dus en tegelijk een eerbetoon aan een unieke en inspirerende vriend van de poëzie, boeken en schone letteren.

M.m.v. **Arie Pos** (gastredacteur), **C.J. Aarts**, **Gerardjan Rijnders**, **Kester Freriks**, **Gert Hekma**, **Ad Zuiderent**, **Ditmar Bakker**, **Frits Abrahams**, **Rob Schouten**, **Sander Bax**, **Jaap van der Bent**, **Lennard van Rij**, **Ingrid Glorie**, **Petrovna Metelerkamp**, **Daniel Hugo**, **Feline Streekstra**, **Menno Voskuil** en **Peter van Hugten**.

De Parelduiker 2017/2-3 verschijnt in de eerste week van juni.

ISBN 978 90 5937 490 4 (ook via het cb bestelbaar). 176 blz. (deels inkleur) € 22,99.

Abonnement (5 nummers p.j.) € 49,90. Digitaal abonnement (pdf) € 34,90.

De Parelduiker is een uitgave van de Stichting Het Oog in 't Zeil i.s.m. Uitgeverij Bas Lubberhuizen en wordt financieel ondersteund door het R.O. van Gennep Fonds en de Stichting Vrienden van De Parelduiker. Redactie Hein Aalders (eindredactie), Marco Daane, Marco Entrop, Marsha Keja, Menno Voskuil en Thijs Wierema. Zie ook:

www.parelduiker.nl

2.2. Pas verschenen (II): Halbertsma's commentaar op Hemsterhuis

[ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf]

De internationaal vermaarde Nederlandse graecus Tiberius Hemsterhuis (1685-1766) is vooral bekend als de naamgever van de Schola Hemsterhusiana, waarvan onder anderen L.C. Valckenaer deel uitmaakte. Anders dan laatstgenoemde en andere discipelen liet hij weinig beschouwend taalkundig werk na. Een uitzondering is de *Lectio publica de originibus linguae Graecae*, maar ook dat college werd bij Hemsterhuis' leven niet uitgegeven. Het is aan de negentiende-eeuwse taalkundige Joost Hiddes Halbertsma te danken dat dit

stukje gedachtengoed, een eeuw later, gepubliceerd is. Maar wat zag Halbertsma in dit werkje, dat in zijn tijd op onderdelen als achterhaald werd beschouwd? En wat beoogde hij met zijn commentaar hierop, dat niet echt een commentaar is? Hierover handelt het inleidende essay van Alpita de Jong in *A Plank I Saved from a Shipwreck*, de

nieuwe tweetalige heruitgave van Halbertsma's commentaar. Deze uitgave laat zich goed combineren met de recente, geannoteerde tekstuitgave van Hemsterhuis' *Lectio publica de originibus linguae Graecae* uit ca. 1750 (2015, herdruk 2017). Het dictaat verschijnt nu met een Engelse parallelvertaling en een uitvoerig commentaar.

In de *Lectio publica (de analogia linguae graecae)* schetst Tiberius Hemsterhuis in het midden van de achttiende eeuw de contouren van zijn analogie-leer. Met zijn nuchtere en stelselmatige aanpak heeft Hemsterhuis, samen met enige tijdgenoten, het pad geëffend voor de taalkundige doorbraken van de negentiende eeuw. Maar anders dan de meeste van die tijdgenoten, zoals bijvoorbeeld Condillac, Herder of Harris, schreef Hemsterhuis in een vreemde taal (Latijn) over een vreemde taal (Grieks). Het feit dat zijn *Lectio publica* ('openbaar college') niet eens voor publicatie bedoeld was, maar dankzij een vlijtig pennende student voor het nageslacht bewaard is gebleven, maakt dit werk nog wat obscuurder. Oppervlakkig gezien dan, want de *Lectio* is met vertaling, inleiding, notencommentaar over bronnen en methoden en diverse indexen toegankelijke lectuur. In het werkende leven van Hemsterhuis blijken onderwijs, taalkunde en tekstkritiek nauw verweven. En je stapt als het ware de collegezaal van (pakweg) 1750 binnen en je proeft de spreekstijl en het accent van professor Hemsterhuis.

Voor neerlandici zijn de opvattingen over taal en taalkunde in het dictaat van Hemsterhuis van belang, omdat het zijn leerlingen waren die in de tweede helft van de achttiende-eeuw de studie van de moedertaal, het Nederlands, krachtig hebben bevorderd, mede door de oprichting van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde in 1766. Een van de volgelingen van de Schola werd zelfs de allereerste hoogleraar Nederlandse taalkunde.

Met als leidende gedachte dat taal het denken beïnvloedt werd door de Hemsterhusianen het belang van de studie van de moedertaal krachtig bepleit. Interessant is ook Hemsterhuis' observatie over het Algemeen Nederlands in de achttiende eeuw. In de Engelse vertaling heet het op p. 103: "But there is some common speech (loquendi ratio communis) which is normally used by civilised people in any region. This is admittedly different from all the separate dialects, though it borrows some elements from all dialects, and it is so refined and elegant that the more honorable inhabitants of all seven provinces use that common Dutch dialect. This common dialect is not confined to only one region but it is spread throughout all regions of the Netherlands, and it is used by those people who move in the higher circles".

J.H. Halbertsma, 'A Plank I Saved from a Shipwreck'. *J.H. Halbertsma's Commentary on Tiberius Hemsterhuis's Lectio publica de originibus linguae Graecae* [1845]. Introduction by Alpita de Jong. Text edition and translation by Bouke Slofstra. (Amsterdam: Stichting Neerlandistiek VU & Münster: Nodus Publicationen 2017). € 9,50 (excl.

verzendingkosten). Stichting Neerlandistiek VU ISBN 978-90-8880-034-4 / Nodus Publikationen ISBN 978-3-89323-539-1.

Tiberius Hemsterhuis, *Lectio publica de originibus linguae Graecae* (ca 1750). With a translation and a commentary by Bouke Slofstra. Second revised printing. (Amsterdam: Stichting Neerlandistiek & Münster: Nodus Publicationen 2017). € 19,50 (excl. verzendingkosten). ISBN 978-3-89323-537-7 (Münster) / ISBN 978-90-8880-030-6 (Amsterdam).

Bestellen via info@jnoordegraaf.nl of via Nodus Publikationen, Postfach 5725, D-48031 Münster (<http://elverdissen.dyndns.org/~nodus/>)

2.3. Pas verschenen (III): Brieven van Jacob en Wilhelm Grimm aan Nederlandse en Belgische geleerden

[ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf]

Vorig jaar verscheen in twee kloeke delen de *Briefwechsel mit niederländischen und belgischen Gelehrten* van Jacob en Wilhelm Grimm. Ze zijn 'herausgegeben, kommentiert und eingeleitet von Rita Schlusemann' (Hildesheim etc.: Olms-Weidmann 2016). De uitgave telt in totaal XXI + XIV + 924 pagina's.

Deze editie is een belangrijke *Fundgrube* voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van de Nederlandse taal- en letterkunde. Men komt er een keur aan Nederlandse en Vlaamse correspondenten in tegen zoals H.W. Tydeman, Willem Bilderdijk, Jan Frans Willems, Joast Hiddes Halbertsma, W.J.A. Jonckbloet, Matthias de Vries etq. Schlusemanns uitgave is goed ontsloten via een uitvoerig notenapparaat en via een Anhang (pp. 855-924), waarin een alfabetisch overzicht van de briefwisseling is opgenomen. Behalve de primaire en secundaire literatuur is daar ook het onmisbare register van personen, werken en genootschappen te vinden (pp. 884-924).

Jacob Grimm und Wilhelm Grimm, *Werke*. Abteilung IV, Briefwechsel. ISBN Band 1: 9783487154503; ISBN Band 2: 3487154510. Met illustraties.

2.4. Pas verschenen (IV): *Helmers herdacht*

[ingezonden mededeling van Jan Noordegraaf]

Op dinsdag 7 maart was het 250 jaar geleden dat de Amsterdamse dichter Jan Fredrik Helmers werd geboren. Naar aanleiding van Helmers' verjaardag is die middag aan de Nassaukade 369, grenzend aan de Derde Helmersstraat 2 in Amsterdam, een paneel van Jan Fredrik Helmers onthuld en vond er op vrijdag 24 maart tijdens de jaarvergadering van de vereniging 'Het Bilderdijk-Museum' in de Forumzaal van de Vrije Universiteit te Amsterdam de presentatie plaats van de

bloemlezing *Helmers herdacht*. Op de omslag van het boek vinden we Helmers als blinde ziener-dichter afgebeeld.

Van Helmers bekendste werk, *De Hollandsche natie* (1812), is, zoals bekend, in 2009 een geannoteerde uitgave verschenen en daarna is Jan Fredrik Helmers niet meer uit beeld verdwenen. Met hun onlangs verschenen bloemlezing *Helmers herdacht* willen de editoren, Marinus van Hattum en Lotte Jensen, nu andere delen van het oeuvre van de Amsterdamse dichter gemakkelijker toegankelijk maken. Na een gedegen inleiding door Van Hattum en Jensen (9-26) volgen gedichten die gecentreerd zijn rond de thema's Dichterschap (29-37), Politiek (39-83), Wereldburgerschap (85-193) en Persoonlijk leven (195-21). Daarna is een aantal afbeeldingen van handschriften (213-228) opgenomen, waarvan sommige heel duidelijk laten zien hoe Helmers als dichter te werk ging.

De editoren hebben ervoor gekozen om het traditionele, filologische handwerk een centrale plaats te geven. De opvattingen die de Amsterdamse dichter in de woelige periode 1795-1813, naar voren heeft gebracht, worden zo voor de lezer op een bevattelijke wijze in een cultuurhistorisch kader geplaatst. Het boek is zoals gebruikelijk uitstekend verzorgd.

Helmers herdacht. Gedichten van Jan Fredrik Helmers (1767-1813). Ter gelegenheid van zijn 250ste geboortedag op 7 maart 2017. Uitgegeven, ingeleid en toegelicht door Marinus van Hattum en Lotte Jensen. Amstelveen: Eon Pers 2017. 228 pp. ISBN 9789077246818.

Het boek kan besteld worden door het overmaken van € 15 (incl. verzendkosten) naar de Stichting Hans en Rinus van Hattum Fonds te Amstelveen via IBAN NL 31 INGB 0000 846272.

2.5. Schemerarchieven (22)

[De schrijversvideo's-rijkdom van Cobra.be](#)

2.6. De werkbank (22)

[Nu al ruim 60 miljoen pagina's uit Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften](#)

IVN-leden lezen *VakTaal* [online](#)

*Reacties, opmerkingen en bijdragen
(en natuurlijk ook e-adreswijzigingen) naar:
Wim Klooster of Guido Leerdam,
wgk@xs4all.nl of guidoleerdam@gmail.com
www.ivn.nl*

Internationale
Vereniging voor
Neerlandistiek